Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (yhdeksäs jaosto)

15 päivänä tammikuuta 2015*

Ennakkoratkaisupyyntö — Direktiivi 93/13/ETY — Soveltamisala — Kuluttajasopimukset — Asianajajan ja kuluttajan välinen sopimus oikeudellisten palvelujen tarjoamisesta

Asiassa C-537/13,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Liettua) on esittänyt 7.10.2013 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 14.10.2013, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Birutė Šiba

vastaan

Arūnas Devėnas,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (yhdeksäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: J. Malenovský, joka hoitaa yhdeksännen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit M. Safjan (esittelevä tuomari) ja A. Prechal,

julkisasiamies: J. Kokott,

kirjaaja: hallintovirkamies M. Aleksejev,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 1.10.2014 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Arūnas Devėnas itse, avustajanaan advokatas I. Vėgėlė,

— Liettuan hallitus, asiamiehinään G. Taluntytė, A. Svinkūnaitė, R. Krasuckaitė ja D. Kriaučiūnas,

— Irlanti, asiamiehinään E. Creedon ja A. Joyce, avustajinaan E. Carolan, BL, ja D. McDonald, SC,

— Espanjan hallitus, asiamiehinään J. García-Valdecasas Dorrego ja A. Gavela Llopis,

— Puolan hallitus, asiamiehenään B. Majczyna,

— Euroopan komissio, asiamiehinään M. van Beek, A. Steiblytė ja J. Jokubauskaitė,

päätettyään julkisasiamiestä kuultuaan ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta,

* Oikeudenkäyntikieli: liettua.

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (EYVL L 95, s. 29) tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa kantajana on Birutė Šiba ja vastaajana Arūnas Devėnas asianajajan ominaisuudessa ja jossa on kyse palkkiovaatimuksesta.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin 93/13 johdanto-osan 10., 12., 14., 16. ja 18. perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”tehokkaampi kuluttajansuoja voidaan saavuttaa ottamalla käyttöön yhdenmukaiset kohtuuttomia ehtoja koskevat säännöt; näitä sääntöjä on sovellettava kaikkiin elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisiin sopimuksiin; tämän vuoksi tämän direktiivin ulkopuolelle jätetään erityisesti työsopimukset, perintöoikeuksia koskevat sopimukset, perhelainsäädännön oikeuksia koskevat sopimukset sekä yhtiöiden perustamista ja yhtiöjärjestystä koskevat sopimukset,

– –

– – tämä direktiivi kattaa – – ainoastaan ne sopimusehdot, joista ei ole neuvoteltu erikseen – –

– –

– – tämän direktiivin säännöksiä sovelletaan myös julkisluonteiseen elinkeinotoimintaan,

– –

vahvistettujen yleisten perusteiden mukaisesti suoritettua ehtojen kohtuuttoman luonteen arviointia, erityisesti julkisluonteisessa elinkeinotoiminnassa, jossa tarjotaan yhteisiä palveluja ottaen huomioon käyttäjien yhteisvastuu, on tarpeen täydentää mukana olevien erilaisten etujen yleisellä arvioinnilla; tähän kuuluu vilpittömän mielen vaatimus; arvioitaessa vilpitöntä mieltä on kiinnitettävä erityistä huomiota osapuolten neuvotteluasemien vahvuuteen sekä siihen, onko kuluttajaa jollakin tavoin kannustettu suostumaan ehtoon ja onko tavarat ja palvelut myyty tai toimitettu kuluttajan tekemästä erityistilauksesta; vilpittömän mielen vaatimuksen voi täyttää elinkeinonharjoittaja, joka kohtelee oikeudenmukaisesti ja kohtuullisesti toista osapuolta, jonka lailliset edut hänen on otettava huomioon,

– –

tavaroiden ja palvelujen luonteella on oltava vaikutusta sopimusehtojen kohtuuttomuuden arviointiin.”

4 Tämän direktiivin 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tämän direktiivin tarkoituksena on lähentää jäsenvaltioiden elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyjen sopimusten kohtuuttomia ehtoja koskevia lakeja, asetuksia ja hallinnollisia määräyksiä.

2. Tämän direktiivin säännökset eivät koske pakollisia lakeja tai asetuksia heijastavia sopimusehtoja ei[vät]kä kansainvälisten sopimusten, joissa jäsenvaltiot ja yhteisö ovat osallisina, määräyksiä tai periaatteita, varsinkaan liikenteen alalla.”

5 Tämän direktiivin 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä tarkoitetaan:

– –

b) ’kuluttajalla’ jokaista luonnollista henkilöä, joka tämän direktiivin kattamia sopimuksia tehdessään ei harjoita ammatti- tai liiketoimintaa;

c) ’elinkeinonharjoittajalla’ jokaista luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka tämän direktiivin kattamia sopimuksia tehdessään harjoittaa joko julkisen tai yksityisen alan ammatti- tai liiketoimintaa.”

6 Saman direktiivin 3 artiklan 1 kohdan sanamuoto on seuraava:

”Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.”

7 Direktiivin 93/13 4 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 7 artiklan soveltamista.”

8 Tämän direktiivin 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jos on kyse sopimuksesta, jonka kaikki tai tietyt kuluttajalle esitetyt ehdot on laadittu kirjallisesti, ehdot on aina laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. Jos ehdon merkityksestä syntyy epäilystä, kuluttajalle suotuisin tulkinta on etusijalla. – –”

Liettuan oikeus

9 Asianajajan ammatista annetun lain (Advokatūros įstatymas) (Žin., 2004, nro 50-1632), joka on annettu 18.3.2004, 50 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Asiakkaiden on maksettava asianajajalle osapuolten sopima palkkio sopimuksen mukaisesti tarjotuista oikeudellisista palveluista

– –

3. Asianajajalle oikeudellisista palveluista maksettavan palkkion suuruutta määritettäessä on otettava huomioon asian monitahoisuus, asianajajan pätevyys ja kokemus, asiakkaan taloudellinen tilanne sekä muut merkitykselliset seikat.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

10 Šiba teki asianajajana toimivan Devėnasin kanssa oikeudellisten palvelujen vastikkeellisesta tarjoamisesta kolme vakiomuotoista sopimusta, eli 25.2.2008 sopimuksen, joka koski hänen etujensa puolustamista avioeroa, aviopuolisoiden omaisuuden jakamista ja lapsen asuinpaikan määrittämistä koskevassa oikeudenkäyntimenettelyssä, 14.11.2008 sopimuksen, joka koski hänen etujensa puolustamista hänen puolisonsa Šiban vireille saattamassa oikeustoimen pätemättömäksi julistamista koskevassa oikeudenkäyntimenettelyssä, ja 21.1.2010 sopimuksen, jolla Šiba antoi Devėnasin tehtäväksi laatia valituksen Klaipėdos apygardos teismasiin (Klaipėdan alueellinen tuomioistuin, Liettua) ja puolustaa hänen etujaan kyseisessä tuomioistuimessa vireillä olevassa oikeudenkäyntimenettelyssä.

11 Kyseisissä sopimuksissa ei määritetty palkkioiden maksutapaa eikä maksuajankohtaa eikä myöskään eritelty yksityiskohtaisesti oikeudellisia palveluja, joista maksu oli suoritettava, eikä niiden arvoa.

12 Koska Šiba ei maksanut palkkioita Devėnasin asettamassa määräajassa, Devėnas nosti Klaipėdos miesto apylinkės teismasissa (Klaipėdan paikallinen tuomioistuin, Liettua) kanteen, jossa se vaati, että Šiba määrätään maksamaan hänelle 15 000 Liettuan litiä (LTL) erääntyneinä palkkioina.

13 Klaipėdos miesto apylinkės teismas hyväksyi Devėnasin vaatimuksen 8.7.2011 antamallaan päätöksellä ja 11.4.2012 antamallaan tuomiolla.

14 Klaipėdos apygardos teismas, johon Šiba valitti, hylkäsi tämän valituksen 30.10.2012 antamallaan tuomiolla.

15 Šiba teki tuomiosta kassaatiovalituksen ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle. Valituksessaan hän väittää muun muassa, että alemmat oikeusasteet eivät ottaneet huomioon hänen kuluttajan asemaansa, minkä vuoksi ne eivät – toisin kuin kansallisessa lainsäädännössä tältä osin edellytetään – tulkinneet riidanalaisia sopimuksia hänen edukseen.

16 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo tarpeelliseksi arvioida, voidaanko vapaata ammattia harjoittavaa asianajajaa pitää ”elinkeinonharjoittajana” ja muodostaako asianajajan luonnollisen henkilön kanssa tekemä oikeudellisten palvelujen tarjoamista koskeva sopimus kuluttajasopimuksen kaikkine siihen liittyvine kyseistä luonnollista henkilöä koskevine takeineen.

17 Tässä tilanteessa Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Liettuan ylimmän oikeusasteen tuomioistuin) päätti lykätä asian ratkaisua ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko unionin kuluttajansuojalainsäädännössä tarkoitettuna kuluttajana pidettävä luonnollista henkilöä, joka vastaanottaa oikeudellisia palveluja tällaisten palvelujen vastikkeellisesta tarjoamisesta asianajajan kanssa tekemiensä sopimusten perusteella, kun kyseisiä palveluja tarjotaan tilanteissa, jotka todennäköisesti liittyvät luonnollisen henkilön henkilökohtaisiin intresseihin (avioero, avioliiton aikana hankitun omaisuuden jako jne.)?

2) Onko unionin kuluttajansuojalainsäädännössä tarkoitettuna elinkeinonharjoittajana pidettävä asianajajaa, joka harjoittaa vapaata ammattia (englanniksi ’[liberal] profession’) ja joka tekee oikeudellisten palvelujen vastikkeellisesta tarjoamisesta luonnollisen henkilön kanssa sopimuksen, joka velvoittaa asianajajan tarjoamaan oikeudellisia palveluja, jotta luonnollinen henkilö voi saavuttaa hänen työhönsä tai ammattiinsa liittymättömät tavoitteet?

3) Kuuluvatko – – direktiivin 93/13 soveltamisalaan oikeudellisten palvelujen vastikkeellisesta tarjoamisesta tehtävät sopimukset, jotka asianajaja laatii osana ammatillista toimintaansa vapaan ammatin harjoittajana?

4) Jos kolmanteen kysymykseen vastataan myöntävästi, onko tällaisten sopimusten luokittelussa kuluttajasopimuksiksi sovellettava yleisiä perusteita vai olisiko ne määritettävä kuluttajasopimuksiksi erityisten perusteiden mukaisesti? Jos tällaisten sopimusten luokitteluun kuluttajasopimuksiksi on sovellettava erityisiä perusteita, mitä nämä perusteet ovat?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

18 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kysymyksillään, jotka on syytä käsitellä yhdessä, pääasiallisesti sitä, onko direktiiviä 93/13 tulkittava siten, että sitä sovelletaan pääasiassa kyseessä olevien kaltaisiin oikeudellisten palvelujen tarjoamista koskeviin vakiomuotoisiin sopimuksiin, joita asianajaja tekee luonnollisen henkilön kanssa, joka ei toimi ammatti- tai liiketoimintaan liittyvässä tarkoituksessa.

19 Tältä osin on todettava, että direktiiviä 93/13 sovelletaan, kuten sen 1 artiklan 1 kohdasta ja 3 artiklan 1 kohdasta ilmenee, ”elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyjen sopimusten” ehtoihin, joista ”ei ole erikseen neuvoteltu” (ks. vastaavasti tuomio Constructora Principado, C-226/12, EU:C:2014:10, 18 kohta).

20 Kuten johdanto-osan kymmenennessä perustelukappaleessa todetaan, kohtuuttomia ehtoja koskevia yhdenmukaisia sääntöjä on sovellettava ”kaikkiin – – sopimuksiin”, jotka on tehty elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan, sellaisina kuin ne on määritelty direktiivin 93/13 2 artiklan b ja c alakohdassa, välillä (ks. tuomio Asbeek Brusse ja de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, 29 kohta).

21 Direktiivissä 93/13 määritellään ne sopimukset, joihin sitä sovelletaan, näin ollen sopimuskumppanien aseman perusteella sen mukaan, harjoittavatko ne sopimusta tehdessään ammatti- tai liiketoimintaa vai eivät (tuomio Asbeek Brusse ja de Man Garabito, EU:C:2013:341, 30 kohta).

22 Kyseinen arviointiperuste perustuu direktiivillä toteutetun suojajärjestelmän taustalla olevaan ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli sekä neuvotteluaseman että tietojen puolesta, mikä johtaa kuluttajan sitoutumaan elinkeinonharjoittajan ennakolta laatimiin sopimusehtoihin ilman, että hän voisi vaikuttaa niiden sisältöön (tuomio Asbeek Brusse ja de Man Garabito, EU:C:2013:341, 31 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

23 Pääasiassa kyseessä olevien kaltaisten oikeudellisten palvelujen tarjoamista koskevien sopimusten osalta on todettava, että asianajajan tarjoamien palvelujen alalla asiakkaina olevat kuluttajat ja asianajajat ovat lähtökohtaisesti epäyhdenvertaisessa asemassa, joka johtuu muun muassa tietojen epäsymmetriasta heidän välillään. Asianajajilla on nimittäin korkeatasoista ammatillista tietämystä, jota kuluttajilla ei välttämättä ole, joten kuluttajien voi olla vaikeaa arvioida heille tarjottujen palvelujen laatua (ks. vastaavasti tuomio Cipolla ym., C-94/04 ja C-202/04, EU:C:2006:758, 68 kohta).

24 Näin ollen asianajaja, joka tarjoaa – kuten pääasiassa – ammatti- tai liiketoiminnassaan vastiketta vastaan oikeudellista palvelua yksityishenkilönä toimivalle luonnolliselle henkilölle, on direktiivin 93/13 2 artiklan c alakohdassa tarkoitettu ”elinkeinonharjoittaja”. Tällaisen palvelun tarjoamista koskeva sopimus kuuluu näin ollen tämän direktiivin järjestelmän alaan.

25 Tällaista toteamusta ei horjuta asianajajan toiminnan julkisluonteisuus, koska direktiivin 2 artiklan c alakohta koskee kaikkea ”joko julkisen tai yksityisen alan” ammatti- tai liiketoimintaa ja koska tätä direktiiviä sovelletaan, kuten sen 14. perustelukappaleessa todetaan, ”myös julkisluonteiseen elinkeinotoimintaan”.

26 Kun asianajaja päättää käyttää sopimussuhteissaan asiakkaidensa kanssa hänen itsensä tai ammatillisen liittonsa elinten etukäteen laatimia vakioehtoja, nämä ehdot sisällytetään välittömästi sopimuksiin tämän asianajajan tahdosta.

27 Koska asianajajat päättävät vapaasti tällaisten vakiosopimusehtojen, jotka eivät heijasta pakollisia lakeja tai asetuksia direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla, käyttämisestä, ei voida myöskään katsoa, että kyseisen säännöksen soveltaminen voisi vahingoittaa asianajajan ja hänen asiakkaansa erityissuhdetta ja asianajajan ammatin harjoittamisen taustalla olevia periaatteita.

28 Tällä direktiivillä tavoitellun kuluttajien suojaamisen tavoitteen valossa elinkeinonharjoittajan toiminnan julkisella tai yksityisellä luonteella tai sen hoitamalla erityistehtävällä ei nimittäin ole merkitystä määritettäessä kyseisen direktiivin sovellettavuutta (ks. analogisesti tuomio Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs, C-59/12, EU:C:2013:634, 37 kohta).

29 Kuten Euroopan komissio totesi tältä osin istunnossa, se, että direktiivin 93/13 soveltamisalan ulkopuolelle jätettäisiin lukuisat sopimukset, joita asiakkaina olevat kuluttajat tekevät vapaita ammatteja – joille on ominaista itsenäisyys ja näihin palveluntarjoajiin kohdistuvat ammattieettiset vaatimukset – harjoittavien henkilöiden kanssa, estäisi kaikkia näitä asiakkaina olevia kuluttajia saamasta kyseisellä direktiivillä taattua suojaa.

30 Erityisesti se seikka, että asianajajien on ammattiaan harjoittaessaan kunnioitettava asiakkaina oleviin kuluttajiin solmimiensa suhteiden luottamuksellisuutta, ei siis estä direktiivin 93/13 soveltamista oikeudellisten palvelujen tarjoamista koskevien sopimusten vakioehtoihin.

31 Sopimusehdot, joista ei neuvotella erikseen, ja erityisesti ne, jotka on laadittu yleisesti käytettäviksi, eivät sellaisenaan sisällä asianajajien asiakkaisiin liittyviä henkilökohtaisia tietoja, joiden paljastaminen voisi loukata asianajajan salassapitovelvollisuutta.

32 On totta, että sopimusehdon ja erityisesti asianajajan palkkion yksityiskohtia koskevan sopimusehdon tietty muotoilu saattaisi mahdollisesti ainakin välillisesti paljastaa asianajajan ja hänen asiakkaansa suhteesta tiettyjä seikkoja, joiden pitäisi pysyä salassa. Tällaisesta ehdosta neuvoteltaisiin kuitenkin erikseen, ja näin ollen se jäisi direktiivin 93/13 soveltamisalan ulkopuolelle, kuten tämän tuomion 19 kohdasta ilmenee.

33 On kuitenkin myös niin, että näiden sopimusten ehtojen kohtuuttomuuden arvioimiseksi on otettava huomioon direktiivin 93/13 soveltamisalaan kuuluvien sopimusten kohteena olevien palvelujen luonne kyseisen direktiivin 4 artiklan 1 kohdan, luettuna sen 18. perustelukappaleen valossa, mukaisesti. Kansallisen tuomioistuimen on nimittäin toteutettava tämä arviointi ottaen huomioon tämän palvelujen luonteen ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin (ks. vastaavasti tuomio Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, 71 kohta ja määräys Sebestyén, C-342/13, EU:C:2014:1857, 29 kohta).

34 Pääasiassa kyseessä olevien kaltaisten oikeudellisten palvelujen tarjoamista koskevien sopimusten osalta ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on otettava huomioon näiden palvelujen erityisluonne arvioidessaan sitä, onko sopimusehdot laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi direktiivin 93/13 5 artiklan ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetulla tavalla, ja tulkittava näitä sopimusehtoja epäselvässä tapauksessa kuluttajalle suotuisimmalla tavalla tämän artiklan toisen virkkeen nojalla.

35 Edellä esitetyn perusteella kysymyksiin on vastattava, että direktiiviä 93/13 on tulkittava siten, että sitä sovelletaan pääasiassa kyseessä olevien kaltaisiin oikeudellisten palvelujen tarjoamista koskeviin vakiomuotoisiin sopimuksiin, joita asianajaja tekee luonnollisen henkilön kanssa, joka ei toimi ammatti- tai liiketoimintaan liittyvässä tarkoituksessa.

Oikeudenkäyntikulut

36 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (yhdeksäs jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annettua neuvoston direktiiviä 93/13/ETY on tulkittava siten, että sitä sovelletaan pääasiassa kyseessä olevien kaltaisiin oikeudellisten palvelujen tarjoamista koskeviin vakiomuotoisiin sopimuksiin, joita asianajaja tekee luonnollisen henkilön kanssa, joka ei toimi ammatti- tai liiketoimintaan liittyvässä tarkoituksessa.

Allekirjoitukset